

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۱.....	مقدمه
۳.....	۱. سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۳.....	۱-۱. تعریف و ویژگی‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۸.....	۱-۲. کارکرد سازمان‌های غیردولتی
۱۳.....	۱-۳. سابقه و انواع سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۱۵.....	۱-۴. ابزارهای نفوذ سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۱۷.....	۱-۵. مجاری اعمال نفوذ سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۱۹.....	۱-۶. نمایندگی نهادهای حرکت‌های مردمی
۲۰.....	۱-۷. محدودیت‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۲۱.....	۱-۸. گسترش فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی
۲۴.....	۲. مطالعه موردی دو کشور در حال توسعه
۲۴.....	۲-۱. سازمان‌های غیردولتی در فیلیپین
۲۵.....	۲-۲. سازمان‌های غیردولتی در بنگلادش
۲۵.....	نتیجه‌گیری
۲۷.....	منابع و مآخذ

بررسی نقش و کارکردهای سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

بررسی نقش و کارکردهای سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

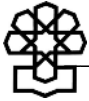
چکیده

سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی همانند سازمان‌های مردم‌نهاد داخلی دارای نقشی مهم در پیشبرد برخی اهداف و سیاست‌های مشخص در نظام بین‌المللی هستند. این نهادها که طیف گسترده‌ای را در ابعاد مختلف شامل می‌شوند در عالی‌ترین سطح به شورای اجتماعی - اقتصادی سازمان ملل متحد مرتبط بوده و به‌عنوان رکن مشورتی سازمان ملل فعالیت می‌کنند. گزارش حاضر به بررسی کارکردها، انواع شیوه‌های فعالیت و ابزارهای عملکردی این سازمان‌ها می‌پردازد.

مقدمه

سازمان‌های غیردولتی^۱ رکن مهمی از جامعه در عصر کنونی هستند. بسیاری از متخصصان مسائل اجتماعی معتقدند که در قرن بیست‌ویکم اداره جوامع بشری بدون حضور هماهنگ و مؤثر سه رکن مهم آن یعنی دولت و حاکمیت، بخش خصوصی و جامعه مدنی امکانپذیر نیست. در این میان سازمان‌های غیردولتی جزئی از جامعه هستند که ازسویی ارتباط نزدیکی با مردم دارند و ازسوی دیگر سعی می‌کنند تا

1. Non-Governmental Organizations: NGOs

مشکلات مردم را به حاکمیت منتقل سازند. به همین سبب است که این سازمان‌ها جایگاه خاصی در این زمینه پیدا کرده‌اند.

سازمان‌های غیردولتی در حیطه‌های مختلفی عمل می‌کنند. ازجمله این حوزه‌ها می‌توان به حوزه‌های زیست‌محیطی، مبارزه با فقر، بیسوادی، تلاش برای کاهش بیکاری، حل مشکلات زنان و کودکان و... اشاره کرد. با نگاهی کوتاه به همین موضوعات کاری است که به‌خوبی می‌توان درک کرد که وجود این سازمان‌ها فواید زیادی برای جوامع دارد.

البته حضور مؤثر و عملکرد این سازمان‌ها در کشورهای مختلف متفاوت است. در بعضی از کشورهای پیشرفته این سازمان‌ها حضور پررنگی دارند، ولی در برخی کشورها، ازجمله کشور خودمان، این سازمان‌ها حضور مؤثری ندارند.

سؤال اصلی در این نوشتار این است که فواید و کارکردهای سازمان‌های غیردولتی چیست؟ به‌منظور پاسخ کامل به این سؤال ابتدا به این بحث پرداخته شده که سازمان‌های غیردولتی چه تعریف و کارکردهایی دارند و چه نقشی را می‌توانند در جامعه ایفا کنند. دلیل پرداختن به این موضوع این است که ازسویی لازم است تا حیطه بحث مشخص شود و ازسوی دیگر متأسفانه بسیاری از کسانی که با این موضوع سروکار دارند هم به‌خوبی از حیطه فعالیت سازمان‌های غیردولتی اطلاع ندارند و به همین سبب است که مشکلات معناشناختی در این زمینه به‌وجود می‌آید.

بعد از پرداختن به تعریف و کارکردهای سازمان‌های غیردولتی، به مشکلات موجود در مقابل عملکرد مؤثر این سازمان‌ها پرداخته شده و اهم مسائل موجود در مقابل این سازمان‌ها فهرست شده‌اند. در قسمت انتهایی نوشتار هم نتیجه بحث ارائه شده است.

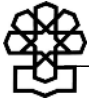

۱. سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

اصطلاح سازمان‌های غیردولتی در نخستین برخورد به صورت فریبده‌ای ساده و آسان جلوه می‌کند، لکن ماهیت این اصطلاح دربرگیرنده طیف وسیعی از سازمان‌های گوناگون است که تلاش برای ارائه معنی و مفهومی ساده از آن کاملاً بیهوده به نظر می‌رسد. از این رو ضرورت دارد بدانیم که سازمان‌های غیردولتی کنونی دارای اشکال و انواع متعدد و متفاوتی هستند به طوری که ویژگی‌های آنها فقط در برخی موارد آن هم تا حدودی با یکدیگر مشابهت دارند و عوامل تشکیل‌دهنده این مجموعه به قدری دارای ناهمگونی است که شناخت و تمایز تحلیلی آنها، ضوابط و معیارهای گوناگونی را می‌طلبد. اگرچه این سازمان‌ها عمدتاً ریشه غربی دارند، اما اشکالی از آنها در تاریخ ایران هم دیده شده است. نخستین نمونه از این سازمان‌ها به شکل مدرن در زمان ناصرالدین‌شاه قاجار در ایران در آستانه تشکیل بود که شاه مستبد با تشکیل آن مخالفت کرد. این سازمان‌ها جهت مشارکت عمومی در مسائل جامعه ایجاد می‌شوند و با توجه به علاقه اعضای جامعه به مشارکت اجتماعی و فراهم بودن زمینه سیاسی و اقتصادی، این روند شکل می‌گیرد. البته مسائل سازمان‌های غیردولتی در دو نوع داخلی و بین‌المللی با هم متفاوت هستند.

۱-۱. تعریف و ویژگی‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

سازمان‌های غیردولتی در کتابچه راهنمای سازمان‌های غیردولتی مرتبط با سازمان ملل این‌گونه تعریف شده‌اند: «سازمان غیردولتی به هر گروه غیرانتفاعی و داوطلبانه از شهروندان گفته می‌شود که در سطوح محلی، ملی یا بین‌المللی سازماندهی شده

باشند، سازمان‌های غیردولتی که به وسیله مردمی با علاقه مشترک اداره می‌شوند انواع خدمات و کارهای خیریه را انجام می‌دهند، نگرانی شهروندان را به اطلاع دولت‌ها می‌رسانند، سیاست‌ها را بازبینی می‌کنند و مشارکت سیاسی را در سطح اجتماعی تشویق می‌کنند. آنها تحلیل‌ها و نظرات کارشناسی فراهم می‌کنند، به مثابه مکانیسم‌های اولیه اخطار انجام وظیفه می‌کنند و به بازبینی و اجرای توافق‌های بین‌المللی کمک می‌کنند و غالباً پیرامون موضوعات جمعی مانند حقوق بشر، محیط زیست و بهداشت سازماندهی شده‌اند»^۱.

تاکنون برداشت‌ها و تعاریف مختلفی از سازمان‌های غیردولتی ارائه شده، به طوری که اختلاف نظر در تعریف و طبقه‌بندی، مشکلاتی را برای درک این سازمان‌ها به وجود آورده است. این سازمان‌ها شامل گروه‌ها و نهادهای بسیاری هستند که مستقل از حکومت عمل می‌کنند و در درجه نخست، همکاری و انسان‌دوستی را بر هدف‌های تجاری ترجیح می‌دهند. سازمان‌های غیردولتی، گروه‌های بومی سازمان‌یافته در سطوح ملی و منطقه‌ای و گروه‌های عضویتی در روستاها را شامل می‌شوند. آنها انجمن‌های مذهبی و خیریه‌ای هستند که به عنوان اهرم و پشتوانه‌های خصوصی توسعه به شمار می‌آیند، غذا و خدمات تنظیم خانواده ارائه می‌کنند و توان سازمان‌های محلی را بهبود می‌بخشند. همچنین انجمن‌های محلی، گروه‌های زنان و انجمن‌های دینی را دربر می‌گیرند. به علاوه گروه‌های شهروندی که آگاهی زیادی دارند و بر سیاستگذاری‌ها تأثیر می‌گذارند نیز سازمان‌های غیردولتی محسوب می‌شوند.

۱. اداره اطلاعات عمومی سازمان ملل متحد، واقعیت‌های اساسی سازمان ملل متحد، ترجمه قدرت‌الله معمارزاده، تهران، کتابسرا، ۱۳۷۴، ص ۳۸.

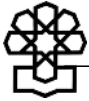
از آنجایی که ارائه تعریف جامع و مانع به لحاظ گستردگی کنونی سازمان‌های غیردولتی از لحاظ موضوع عملکرد، چارچوب، محدوده جغرافیایی و تعداد اعضا دشوار است، به نظر می‌رسد بیان ویژگی‌های این سازمان‌ها مناسب‌تر باشد.

برای سازمان‌های غیردولتی ویژگی‌هایی برشمرده‌اند که عبارتند از:

- غیردولتی بودن: همان‌گونه که از نام این سازمان‌ها برمی‌آید، این سازمان‌ها نباید دولتی باشند. البته این مسئله به این معنا نیست که این سازمان‌ها از دولت کمکی دریافت نکنند یا افراد دولتی از اعضای این سازمان‌ها نباشند، بلکه منظور این است که این سازمان‌ها از لحاظ تشکیلاتی زیرمجموعه دولت نباشند و براساس تشکیلات موظف به پیروی از دستورات یک نهاد دولتی نباشند.

- سازمان‌یافتگی: بدین معنا که تشکل تا حدودی حالت نهادی به خود گرفته باشد و تثبیت شده باشد. در این زمینه ثبت شدن یا هویت حقوقی رسمی پیدا کردن مهم نیست، بلکه مهم آن است که از هویت سازمانی نسبی برخوردار باشند. این شرط با تدوین اساسنامه قانونی تأسیس، برخورداری از ساختار سازمانی داخلی، استمرار نسبی در اهداف، ساختار و فعالیت‌ها یا داشتن تشکیلات متعارف تأمین می‌شود، بنابراین تجمع‌های موقت و خلق‌الساعه افراد که هیچ ساختار واقعی یا هویت سازمانی ندارند، سازمان غیردولتی نخواهند بود.

- مبنای خودجوش و مردمی داشتن: سازمان‌های غیردولتی باید به شکل مردمی سامان یافته باشند. سازمان‌هایی که توسط دولت یا بخش خصوصی شکل گرفته باشند و دارای زیربنای مردمی نباشند، سازمان غیردولتی خوانده نمی‌شوند. این ویژگی از آن جهت مهم است که اگر سازمان به صورت خودجوش و مردمی شکل

گرفته باشد، عمر و بقای بیشتری خواهد داشت و بیشتر به اهدافش خواهد رسید. در صورتی که سازمان‌های دولت نهاد این ویژگی را ندارند و بعضاً با تغییر مسئول مربوطه در دستگاه اداری مؤسس عمرشان پایان می‌پذیرد.^۱

- مستقل بودن: سازمان‌های غیردولتی باید به شکل مستقل اداره شوند و بر عملکرد خودشان مسلط بوده و نظارت داشته باشند. این امر بدین معناست که اگر بعضی از سازمان‌ها از لحاظ ساختار مستقل باشند، ولی تحت سیطره و نفوذ سازمان‌های دولتی یا بخش خصوصی قرار داشته باشند، عملاً بخشی از آن سازمان‌ها به حساب می‌آیند و دیگر سازمان غیردولتی نیستند. توجه به این امر از این جهت است که برخی دولت‌ها می‌خواهند در پوشش سازمان‌های غیردولتی به اهداف سیاسی‌شان برسند و از این سازمان‌ها به عنوان پوششی برای عملکرد خود استفاده می‌کنند. بخش خصوصی نیز برای رسیدن به اهداف اقتصادی‌اش از این سازمان‌ها استفاده می‌نماید. این ویژگی باعث تمایز میان این فعالیت‌ها با فعالیت‌های حقیقی می‌شود، بنابراین استقلال بدین معناست که سازمان بر فعالیت‌هایش تسلط و نظارت متعارف داشته و در روند کاری برای اداره امور داخلی خود، استقلال داشته باشند و به طور کلی از خودگردانی معمول برخوردار باشند.

- غیرانتفاعی بودن: منظور از غیرانتفاعی بودن این است که عواید حاصل از فعالیت مؤسسه به مؤسسان یا مدیران سازمان تعلق نگیرد. در اغلب سازمان‌های غیرانتفاعی در آخر سال مالی درآمد مازاد حاصل می‌شود، اما این عواید باید مجدداً در جهت اهداف اصلی سازمان سرمایه‌گذاری شود و نباید میان اعضا، مدیران،

۱. ولی کاویانی فر، NGO چیست؟، نشریه اصلاح و تربیت، سال ۲، ش ۱۹، ص ۹.

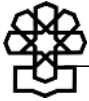

مؤسسان یا هیئت‌رئیس تقسیم شود. بحث در اینجا انجام کار اقتصادی نیست، زیرا بسیاری از سازمان‌ها برای تأمین مالی خود اقدامات اقتصادی انجام می‌دهند و به فعالیت‌های سودآور اقتصادی نیز رو می‌آورند. مسئله اساسی این است که سازمان با سود حاصل از فعالیتش چه می‌کند؟ اگر سود حاصل صرف سرمایه‌گذاری در عملکرد سازمان در جهت اهدافش شود و دوباره به سازمان بازگردد، در این صورت سازمان عنوان غیرانتفاعی را داراست.

— فعالیت داوطلبانه: سازمان غیردولتی باید در حد متعارفی در فعالیت‌های داوطلبانه شرکت کند. این شرط متضمن دو ملاحظه متفاوت، اما مرتبط است. اول اینکه سازمان باید در فعالیت‌ها و اداره از طریق هیئت‌رئیس یا بهره‌مندی از افراد داوطلب یا سایر تشریک‌مساعی‌های خود انگیزته، به نوعی در فعالیت‌های خود اصل داوطلبانه بودن را به نمایش بگذارد. دیگر اینکه داوطلبانه بودن در خود دارای معنای غیراجباری است، بنابراین سازمان‌هایی که در آنها عضویت اجباری، به تلویح یا تصریح در قانون مربوط به آن قید شده است، از بخش غیردولتی جدا بوده و مستثنا می‌شوند. نمونه بارز این‌گونه سازمان‌ها انجمن‌های تخصصی است که عضویت در آنها برای کسب مجوز فعالیت‌های تجاری یا حرفه‌ای الزامی است مثل نظام پزشکی یا کانون وکلا.^۱

— غیرسیاسی بودن: سازمان غیردولتی نباید به هیچ‌یک از احزاب یا تشکل‌های سیاسی وابسته باشد و اقدام به فعالیت رسمی سیاسی کند. البته سازمان غیردولتی می‌تواند در راستای اهداف خود بیانیه دهد یا تجمع برگزار کند، اما نمی‌تواند کاندیدا

۱. معصومه ابتکار، بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی در کاهش فقر روستایی، جهاد، شماره‌های ۱۹۶-۱۹۷، ۱۳۷۶، صص ۸-۱۲.

معرفی کند یا امکانات سازمان را در اختیار یک کاندیدا قرار دهد. جدا کردن فعالیت سیاسی از حوزه عمل فعالیت سازمان غیردولتی کار سختی است و علت آن هم گستردگی حوزه دولتی و کار سیاسی و همچنین حوزه فعالیت سازمان‌های غیردولتی است. به همین جهت بسیاری از فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی را می‌توان سیاسی تلقی کرد و به همین جهت این حوزه باید شفاف و روشن باشد.^۱

— انجام فعالیتی ضروری و مفید برای جامعه: سازمان‌های غیردولتی باید در حوزه‌هایی فعالیت کنند که برای جامعه خود منافی در پی داشته باشند. این امر از این جهت ضروری است که این سازمان‌ها اغلب انرژی و توان زیادی را از جامعه خود جذب می‌کنند و اگر این توان و انرژی به مصرف صحیحی نرسد در حقیقت مقدار زیادی از توان جامعه به هدر رفته است. این امر خود دلیلی بر این مسئله است که باید در هدفگذاری و جهت حرکت این سازمان‌ها دقت شود. ازسوی دیگر دیده شده است که برخی از قدرت‌های خارجی، چه دولتی و چه خصوصی، برای تأمین اهداف خود در کشور دیگر، از این سازمان‌ها استفاده می‌نمایند و باید توجه داشت تا بدین طریق از این امر هم جلوگیری شود.^۲

۲-۱. کارکرد سازمان‌های غیردولتی

گرچه در قسمت تعریف به بسیاری از کارکردهای این سازمان‌ها اشاره شد، ولی به برخی از کارکردهای مهم این سازمان‌ها در اینجا نیز اشاره‌ای می‌شود. سازمان‌های غیردولتی، مجموعه‌هایی برآمده از مردم هستند که برای خود مردم

۱. حبیب جباری، سازمان‌های غیردولتی، مفاهیم و حیطه‌های عمل، شهرداری‌ها، سال دوم، ش ۱۶، ص ۷۸.

۲. سیدمهدی الوانی، سازمان‌های غیردولتی و توسعه، مدیریت و توسعه، ش ۱۳، ۱۳۸۱، ص ۱۲.

فعالیت می‌کنند. این سازمان‌ها در حوزه‌های بسیار گسترده و متنوعی فعالیت می‌نمایند و به همین سبب با قسمت‌های مختلفی از زندگی مردم سروکار دارند. حیطه عمل این سازمان‌ها از مباحث زیست‌محیطی شروع می‌شود و کمک به محرومان، ایجاد اشتغال، آموزش، تلاش برای ارتقای فرهنگ عمومی، فعالیت‌های صنفی و گروهی و بسیاری حوزه‌های دیگر گسترش می‌یابد.^۱

این سازمان‌ها برتری‌ها و فوایدی دارند. از جمله اینکه چون برخاسته از میان مردم هستند و براساس ضرورتی که عده‌ای از مردم احساس کرده‌اند، تشکیل شده‌اند، به همین لحاظ اعتماد بیشتری به آنها وجود دارد.

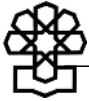
این سازمان‌ها به این جهت که جزئی از دولت نیستند و ساختاری مردمی دارند، این امکان را دارند که مردم آنها را بیشتر از خود بدانند. ازسوی دیگر چون این سازمان‌ها فعالیت اقتصادی و سیاسی ندارند و به دنبال کسب سود نیستند، از این جهت مردم آنها را دلسوز خود احساس می‌کنند و به همین جهت کارآیی بیشتری در مواجهه با مردم دارند.

این سازمان‌ها به جهت بهره بردن از کار داوطلبانه کارآیی بیشتری دارند، زیرا کار داوطلبانه اولاً بهتر و دقیق‌تر انجام می‌شود و ازسوی دیگر اثرگذاری بیشتری دارد.

حجم محدود و ساختار حداقلی این سازمان‌ها هم به آنها امکان تحرک و چابکی بیشتری داده تا بهتر و سریع‌تر از دولت بتوانند عمل کنند و با مسائل جدید مواجه شوند.

نکته دیگر اینکه این سازمان‌ها به سبب رابطه خاص با مردم به خوبی می‌توانند استعداد‌های موجود در میان توده را کشف و از استعداد‌های معطل مانده حداکثر

۱. سیامک معطری و دیگران، رابطه دولت و NGOها در ایران، فصلنامه صلح سبز، ش ۶، ۱۳۷۹، ص ۳۲.

استفاده را کرده و آنها را به حالت بالفعل تبدیل کنند.

همچنین به نقش سازمان‌های غیردولتی در مسائل مهمی مانند توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست و دیپلماسی عمومی نیز اشاره کرد.

سازمان‌های غیردولتی دارای دو نوع فراملی، ملی و فراملی هستند. کارکردهای این دو گروه با هم بسیار متفاوت است. در ادامه به برخی از کارکردهای این گروه‌ها اشاره می‌شود.

- کارکردهای سازمان‌های غیردولتی داخلی

• **مشارکت در توسعه:** یکی از مهمترین اهداف این سازمان‌ها، مشارکت در برنامه‌های توسعه به خصوص توسعه انسانی است. این کارکرد در کشورهای درحال توسعه نیز دیده می‌شود. دو نمونه مهم این مسئله مربوط به بنگلادش و فیلیپین است که به آنها اشاره خواهد شد.

• **کاهش فقر و نابرابری اجتماعی:** فقر یکی از مشکلات بارز جوامع انسانی کنونی است. این امر در کشورهای توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته مشترک است. یکی از پررنگ‌ترین جنبه‌های فعالیت سازمان‌های غیردولتی مبارزه با فقر است. سازمان‌های متعددی در کشورهایمانند ایالات متحده، مالزی، هند و بسیاری دیگر از نقاط جهان مشغول ارائه چنین خدمتی به فقرا هستند. البته مهمترین هدف این سازمان‌ها فراهم کردن حداقل یک وعده غذای گرم در روز برای فقرا و فراهم نمودن لباس و سرپناه برای آنان است.

• **حفظ محیط زیست:** یکی از مهمترین نمودهای سازمان‌های غیردولتی به خصوص در کشورهای توسعه‌یافته، حفظ محیط زیست و جنبش‌های طرفدار این جنبه است. تلاش

برای جلوگیری از تخریب محیط زیست، مهمترین فعالیت این گروه‌هاست. البته این کارکرد در برخی از کشورها، سیاسی هم شده و احزاب سبز نماینده این تفکر هستند.

• **حقوق بشر:** یکی از فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی، تلاش برای حفظ حقوق بشر و جلوگیری از تجاوز به حقوق اساسی افراد جامعه است. گروه‌هایی مانند انجمن حقوقدانان و وکلای بیشتر در پی انجام این کار هستند.

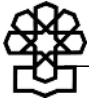
• **حمایت از اقلیت‌ها:** یکی از فعالیت‌هایی که عموماً سازمان‌های محلی انجام می‌دهند حمایت از حقوق اقلیت‌ها در کشورهای مختلف است. البته این کارویژه در بسیاری از کشورهایی که مشکل ساخت موزاییکی را دارند، سیاسی تلقی شده و با آن برخورد می‌شود.

- کارکرد سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

• **حقوق بشر:** یکی از مهمترین کارکردهای سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی، رصد مسائل حقوق بشر در کشورهای مختلف است. این سازمان‌ها، البته به دلیل اینکه اکثراً خاستگاه غربی دارند، تعریف خاصی را از حقوق بشر ارائه می‌دهند. با این همه می‌توان از ظرفیت چنین سازمان‌هایی استفاده کرد.

• **محیط زیست:** جنبش‌های بین‌المللی محیط زیست، که بیشتر درخصوص گازهای گلخانه‌ای، گرم شدن زمین، از بین رفتن جنگل‌ها و آلودگی دریاها و آب‌های بین‌المللی فعالیت دارند، اعلام می‌دارند که با توجه به اهمیت این موضوعات و تأثیر آنها بر همه انسان‌ها، باید به آنها توجه جهانی شود.

• **دیپلماسی عمومی:** برخی سازمان‌ها با کارویژه بین‌المللی به دنبال تحقق خواست‌های کشورها و فرهنگ‌های خود هستند. گسترش ارزش‌های لیبرال، مسائل

اسلامی، تبلیغ برای مسیحیت و... نمونه‌هایی از این کارها می‌باشند. این حوزه یکی از مهمترین مواردی است که فعالیت در آن برای جمهوری اسلامی دارای مزیت نسبی بوده و فعال شدن درخصوص آن می‌تواند نتایج درخشانی در پی داشته باشد.

- مقبولیت سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

سازمان‌های غیردولتی در نیمه دوم قرن بیستم به‌طور فزاینده‌ای در همه نقاط جهان گسترش یافته‌اند. بسیاری از این بازیگران فرامرزی در شطرنج سیاست بین‌المللی چهره‌های جدیدی هستند، زیرا این عرصه صحنه تاخت‌وتاز انحصاری دولت‌ها بوده است. در برخی موارد، سازمان‌های غیردولتی جایگاه رفیع و مقبولی در چشم بازیگران جهانی پیدا کرده‌اند. یکی از نمونه‌های بارز این مسئله، محدوده فعالیت‌های مربوط به حقوق بشر است که در آن «عفو بین‌الملل» از معروفیت خاصی برخوردار است. عفو بین‌الملل فعالیت‌های خود را در سال ۱۹۶۱ آغاز کرد و از اولین فعالیت‌های این سازمان ارسال گسترده نامه‌هایی به دولت‌ها بود تا افرادی را که صرفاً به دلیل اظهارنظرانشان و نه به جرم ارتکاب اعمال خشونت‌آمیز محبوس شده بودند آزاد کنند. از آن پس و به‌ویژه در خلال دو دهه گذشته، عفو بین‌الملل حوزه فعالیت‌های خود را گسترش داده و در زمینه تحقیق، پژوهش و تجزیه و تحلیل الگوهای بین‌المللی تخطی از حقوق بشر نیز فعالیت کرده و بدین ترتیب اجازه یافته است به‌عنوان ارائه‌کننده اسناد و شواهد در زمینه‌های مربوط به حقوق بشر در جلسات سازمان ملل نیز شرکت کند.

سازمان‌های غیردولتی همان‌گونه که از نام آنها پیداست، تشکیلاتی خصوصی و غیروابسته به دولت هستند که در هر کشور تأسیس می‌شوند و در زمینه حقوق بشر

در سطح داخلی و در بعضی موارد جهانی فعالیت می‌کنند.

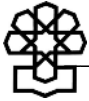
این سازمان‌ها می‌توانند با طی تشریفات در سازمان ملل متحد به ثبت برسند و در نشست‌های سازمان ملل شرکت کرده و حتی به ایراد سخنرانی و فعالیت‌های جنبی بپردازند. حضور سازمان‌های غیردولتی در اجلاس سالیانه کمیسیون حقوق بشر در ژنو، زیاد و چشمگیر است.

۳-۱. سابقه و انواع سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

نقش سازمان‌های غیردولتی از همان روزهای اول تدوین و تأسیس سازمان ملل متحد محسوس بود؛ به‌گونه‌ای که برخی از سازمان‌های غیردولتی نقش مهمی در کنفرانس سانفرانسیسکو در تدوین منشور ملل متحد داشتند. این سازمان‌ها موفق شدند که مقرراتی در زمینه حقوق بشر در منشور گنجانده شود. آنها همچنین موفق شدند ارتباط و حضور خود را در ارگان‌های سازمان ملل رسمیت بخشند. در نتیجه این تلاش‌ها، ماده (۷۱) منشور تصویب شد که مقرر می‌دارد: «... شورای اقتصادی و اجتماعی (اگوسوک) ترتیبات مناسبی برای مشورت با سازمان‌های غیردولتی در موضوعات مرتبط با آنها فراهم می‌نماید».

شورای اقتصادی و اجتماعی، مفاد این ماده را به مرحله اجرا گذارد و در قطعنامه مورخ ۲۳ می ۱۹۶۸، یک سیستم رسمی برقرار ساخت که به‌موجب آن، سازمان‌های غیردولتی صلاحیت‌دار می‌توانند یکی از سه نوع حالت مشورتی (مقام مشورتی) را با سازمان ملل داشته باشند. این سه حالت عبارتند از:

- مقام مشورتی عمومی،

- مقام مشورتی ویژه،

- حالت بودن در لیست سازمان ملل که از آنها به رoster (Roster) تعبیر می‌شود.

آن دسته از سازمان‌های غیردولتی که با اکثر فعالیت‌های شورای اقتصادی و اجتماعی و ارگان‌های وابسته به آن مربوط می‌شوند و با زندگی اقتصادی و اجتماعی مردم منطقه‌ای که نماینده آنها هستند، رابطه نزدیک دارند و اعضای آنها که قابل ملاحظه‌اند، نماینده بخش وسیعی از جامعه در کشورهای مختلف هستند، به‌عنوان سازمان‌های دارای مقام مشورتی عمومی شناخته می‌شوند.

سازمان‌هایی که صلاحیت خاصی فقط در چند زمینه مورد فعالیت شورای اقتصادی و اجتماعی و ارگان‌های وابسته به آن دارند، به‌عنوان سازمان‌های غیردولتی با مقام مشورتی ویژه معروف هستند.

دیگر سازمان‌های غیردولتی که مقام مشورتی عمومی یا ویژه را ندارند، ولی شورای اقتصادی و اجتماعی یا دبیرکل سازمان ملل با مشورت کمیته مربوط به سازمان‌های غیردولتی تشخیص می‌دهند که در فعالیت‌های مربوط به شورای اقتصادی و اجتماعی ارگان‌های وابسته به آن در مشارکت دارند، در فهرست سازمان‌های غیردولتی قرار می‌گیرند و به همین دلیل، اصطلاحاً به‌عنوان «روستر» معروف هستند.

طبق آخرین آمار منتشر از سوی سازمان ملل تا نوامبر سال ۲۰۱۰ جمعاً ۳۴۱۳ سازمان غیردولتی در سازمان ملل ثبت شده‌اند که ۲۲۸۲ سازمان از این تعداد عنوان مقام مشورتی ویژه، ۹۹۰ سازمان مقام مشورتی رoster و ۱۴۱ سازمان مقام مشورتی عمومی دارند. خوب است توجه شود در آخر سال ۱۹۹۷، تعداد ۹۰۳ سازمان غیردولتی ثبت شده در سازمان ملل وجود داشت که ۴۸۵ سازمان، عنوان مقام مشورتی ویژه، ۳۴۹

سازمان مقام روستر و ۶۹ سازمان مقام مشورتی عمومی داشتند.^۱

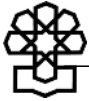
به عنوان مثال، انجمن حقوقدانان آمریکایی، عفو بین الملل در لندن یا سازمان مراقبت حقوق بشر دارای مقام مشورتی ویژه هستند و شورای بین المللی زنان پاریس و یا شورای بین المللی آموزش بزرگسالان از مقام مشورتی عمومی برخوردارند و به عنوان نمونه، سازمان حقوقی بین المللی برای محیط زیست و توسعه و جنبش بین المللی علیه هر نوع نژادپرستی دارای مقام «روستر» هستند.

تعداد زیادی از این سازمان های غیردولتی، به طور خاص و یا به صورت عام در زمینه حقوق بشر فعالیت دارند و عملاً نقش مهمی در دگرگونی نظام بین المللی حمایت از حقوق بشر و کارآ کردن آن برعهده دارند. دولت هایی که نقض کننده حقوق بشر هستند، همواره مایلند موازین، نهادها و رویه های بین المللی حقوق بشر، ضعیف و غیرمؤثر باشند. درحالی که سازمان های غیردولتی نقطه نظرانی مغایر این تلقی دارند و بیشتر در پی پیشرفت حقوق بشر در همه زمینه ها هستند.

۴-۱. ابزارهای نفوذ سازمان های غیردولتی بین المللی

نفوذ سازمان های بین المللی غیردولتی در سال های اخیر به میزان آشکاری افزایش یافته است. یکی از دلایل اصلی این امر تفاوت آنها با حکومت هاست. نخست سازمان های غیردولتی صرفاً بر موضوعات محدودی تکیه دارند، درحالی که دولت ها باید عملکردهای متفاوتی داشته باشند که حفظ امنیت ملی بالاترین اولویت را در میان آنها دارد. برای نمونه عملکرد سازمان عفو بین الملل باعث شده تا این سازمان

1. <http://esango.un.org/civilsociety/displayConsultativeStatusSearch.do?method=searchEcoSoc&sessionCheck=false&ngoFlag=1>

غیردولتی عمده فعالیت های خود را روی بیانیه جهانی حقوق بشر سازمان ملل متحد و سایر ابزارهای قانونی بین المللی متمرکز کند. گروه های زیست محیطی نیز با وجود پیچیدگی های مسائل مربوط به محیط زیست دارای ملاحظات سیاسی محدودتری در مقایسه با دولت ها هستند.

دوم می توان گفت سازمان های بین المللی غیردولتی به اصول خود پایبندترند، اصولی که دولت ها گاهی به دلیل حفظ منافع خارجی، به فراموشی می سپارند، اما سازمان های غیردولتی در سطوح ملی افکار عمومی را درباره آنها تهییج می کنند تا قدرتمندانه تر عمل کنند. مداخله بازیگران داخلی به سازمان های غیردولتی اجازه می دهد تا از درون مرز به حکومت ها فشار آورند و آنها را با بحران مشروعیت مواجه سازند. این سازمان ها در سطح بین المللی نیز با تکیه بر اصول بشردوستانه و افکار عمومی جهانی، اعمال فشار بر دولت ها را دنبال می کنند. این درحالی است که قرائن نشان می دهد دولت ها نسبت به اینکه سایر بازیگران بین المللی چگونه به آنها می نگرند بسیار حساس هستند و بنابراین در برخی شرایط فشار بین المللی می تواند حوزه عمل دولت ها را تحت تأثیر قرار دهد. به هر حال اگر این سازمان ها نتوانند ارتباط لازم را با بازیگران ملی در داخل کشورها برقرار سازند بعید است که از نفوذ گسترده ای برخوردار شوند. این مسئله به ویژه در مورد حکومت های سرکوبگر که هر نوع فعالیت مردمی را محدود می کنند به خوبی هویدا است.

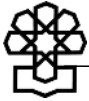
سوم سازمان های غیردولتی در مقام مقایسه با دولت ها نسبت به امور مورد نظرشان از تعهد بیشتری برخوردار هستند، دولت ها و سازمان های بین المللی دولتی با موضوعات متفاوت و گوناگونی سروکار دارند درحالی که سازمان های غیردولتی

تنها در یک یا چند موضوع ویژه تخصص دارند. البته این گفته بدین معنا نیست که سازمان‌های غیردولتی در ترجیحات خود تعادلی برقرار نمی‌کنند، اما افق کار آنها محدودتر است و اعضای آنها نیز در مقایسه با شهروندان کشورها از لحاظ ایدئولوژیکی تنوع کمتری دارند. می‌توان گفت چون اعضای آنها داوطلبانه به آنها روی آورده‌اند، با انگیزه‌تر و خالصانه‌تر عمل می‌کنند و هرگز نمایندگان دولت‌ها نمی‌توانند چنین درجه بالایی از خلوص را به نمایش گذارند.

۵-۱. مجاری اعمال نفوذ سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

نخستین کانال نقش‌آفرینی سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، اتحادیه اروپا و سازمان کشورهای آمریکایی هستند. این سازمان‌ها مهمترین عرصه شکل‌گیری هنجارهای قانونی بین‌المللی هستند. سازمان‌های غیردولتی نیز از این کانال‌ها استفاده می‌کنند. با این وجود، با تکیه به تخصصی که سازمان‌های غیردولتی به‌دست آورده‌اند و با توجه به مداخله فزاینده‌ای که در امور بین‌المللی پیدا کرده‌اند، توانسته‌اند حتی در ساختار سازمان‌های بین‌المللی دولتی از حکومت‌ها مستقل باشند. برای نمونه سازمان‌های غیردولتی فعال در زمینه حقوق بشر ارتباط منظمی با دیپلمات‌های فعال در سازمان ملل برقرار می‌کنند و رهنمودهایی را در اختیار آنان قرار می‌دهند. دیپلمات‌هایی که ممکن است خود درباره مسائل حقوق بشر یا حقوق بین‌الملل دارای تخصص چندانی نباشند. این سازمان‌ها برای پیشبرد پیشنهاد‌های خود در ساختار سازمان ملل متحد به تجربه و مهارتی نیاز دارند که در گذر زمان آن را به‌دست آورده‌اند. از این گذشته، هرچند دیپلمات‌ها به‌طور رسمی از دول متبوع خود اطلاعات و دستور می‌گیرند، اما اطلاعات آنها می‌تواند از طریق دیگری نیز تأمین شود. این کار را

نمایندگان ویژه و متخصص سازمان‌های غیردولتی برای آنها انجام می‌دهند، تا حدی که گاه می‌توانند بر موضع‌گیری دولت‌های خاصی تأثیر گذارند. این احتمال وجود دارد که در طول زمان سازمان‌های غیردولتی در مقایسه با هر دیپلمات دیگری از دانش و نظرات جامع‌تری نسبت به مسائل مورد نظر خود برخوردار باشند. به‌طور کلی بی‌طرفی و ایمان به اصول و برخورداری از تخصص‌های ویژه، سازمان‌های غیردولتی را قادر می‌سازد تا بالقوه بر سازمان‌های بین‌المللی دولتی تأثیرگذار باشند.

محدوده دوم فعالیت این سازمان‌ها به محدوده عمل سازمان‌های بین‌المللی مربوط نمی‌شود. با گسترش فزاینده شبکه‌های ارتباطی و مبادله خبر در قرن بیستم میلادی، سازمان‌های غیردولتی اصول مورد نظر خود را از طریق ایجاد ارتباط با سازمان‌های غیردولتی دیگر محقق می‌سازند. در این خصوص می‌توان ادعا کرد که ارتباط و کنش متقابل این سازمان‌ها می‌تواند راه را برای ایجاد جامعه مدنی بین‌المللی هموار سازد. از آنجا که این سازمان‌ها مستقل از حاکمیت دولت‌ها هستند، با آزادی بیشتری می‌توانند آرا و نظرات خود را درباره مسائل بین‌المللی بیان کنند. این دو کانال نفوذ یعنی کانال سازمان‌های بین‌المللی دولتی و کانال مستقل منعکس‌کننده دو طرز فکر در مورد سازمان‌های غیردولتی است. دیدگاه نخست سازمان‌های غیردولتی را بازیگر سومی می‌بیند که از اصول مورد نظر خود از طریق سازمان‌های بین‌المللی دولتی دفاع می‌کند، اما دیدگاه دوم این سازمان‌ها را ابزاری برای نهادینه کردن حرکت‌های جدید مردمی می‌شناسد.^۱

1. Ellen Dorsey and Bruno Piggot, The UN system and NGOs: new relationship for a new era, New York: The Stanley foundation, 1999, p.15.

۶-۱. نمایندگی نهادهای حرکت‌های مردمی

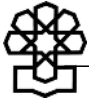
سازمان‌های غیردولتی می‌توانند چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی تأثیرات شگرفی بر موقعیت دولت‌ها بگذارند. این امر تا حدی نتیجه آن است که دولت‌ها نمی‌توانند از سرازیر شدن اطلاعات توسط گروه‌های بومی به سازمان‌های دولتی و غیردولتی درباره حقوق بشر ممانعت به‌عمل آورند.^۱ در اختیار داشتن اطلاعات عامل کلیدی در رشد سازمان‌های غیردولتی محسوب می‌شود و این درحالی است که فعالیت سازمان‌های غیردولتی در خارج از کانال‌های موجود در سازمان‌های بین‌دولتی صورت می‌پذیرد.

در نمونه بارز، سازمان‌های غیردولتی محدوده فعالیت‌های یکدیگر را تکمیل می‌نمایند، زیرا هدف مشترکی را دنبال می‌کنند. در یک مثال بارز در زمینه حقوق بشر، گروهی از آماردانان کمیته آزادی علمی و حقوق بشر را تحت نظارت جامعه آماردانان آمریکایی تشکیل داده‌اند. این کمیته نشریه خبری ویژه‌ای منتشر می‌کند که از طریق آن اعضا به همکاری در شبکه نامه‌نویسی بین‌المللی تشویق می‌شوند.^۲ جامعه آماردانان با ارائه گزارش‌های تخصصی آماری و تجزیه و تحلیل داده‌های اطلاعاتی بعد تخصصی فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی را پررنگ‌تر می‌کنند.

درواقع این شبکه‌های ارتباطی جدید و نیرومند به سازمان‌های غیردولتی این شانس را می‌دهد که بین ادامه تقید به سازمان‌های دولتی و تعقیب اهداف خود از

1. Philip Alston, The UN's Human Rights Record: From San Francisco to Vienna and beyond, Human Right Quarterly, May, 1994, p.379.

۲. این گروه در عفو بین‌الملل Urgent Action نام دارد که در صورت تخطی از حقوق بشر، دولت خاطی را هدف سیل نامه‌های اعتراض‌آمیز قرار می‌دهد.

خلال همکاری با سازمان‌های مشابه یکی را انتخاب کنند. مسلم است که در حالت دوم سازمان‌های غیردولتی از آزادی بیشتری برای ابراز نظرات خود برخوردار خواهند شد. برخی از سازمان‌های غیردولتی هر دو راه را برگزیده‌اند، اما آنچه مسلم است اتکای این سازمان‌ها به کشورهای مختلف و سازمان‌های بین‌دولتی در حال کمتر شدن است. این درواقع تجلی همان اندیشه‌ای است که سازمان‌های غیردولتی را در نهادهای کردن حرکت‌های مردمی بسیار حائز اهمیت می‌داند.^۱ درواقع در عین حال که سازمان‌های غیردولتی ارتباط خود را با نهادهای دولتی قطع نکرده‌اند، اما ضمناً می‌کوشند تا برای خود، نظام فعالیت و نفوذی جدا از محدوده عمل دولت‌ها بیافرینند.

۷-۱. محدودیت‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

آشکارترین محدودیت عمل سازمان‌های غیردولتی این است که دولت‌ها در محدوده قلمرو خود یگانه نهاد اجراکننده کنوانسیون‌های بین‌المللی و احترام به حقوق بشر محسوب می‌شوند.^۲ البته بی‌شک سازمان‌های غیردولتی از طریق افکار عمومی و ایجاد فشارهای گوناگون به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از گروه‌های مهم ذینفوذ در زمینه حقوق بشر هستند، اما نهایتاً این سازمان‌ها نمی‌توانند خود مستقیماً وضعیت حقوق بشر را مساعد سازند یا دولت‌ها را مجبور به انجام کاری کنند.

ازسوی دیگر، دولت‌ها به‌طور مستقیم محدودیت‌های بیشتری برای سازمان‌های غیردولتی ایجاد می‌کنند. تقسیم سازمان ملل متحد به ژنو (حقوق بشر) و نیویورک

1. Dorsey and Piggot, Op.cit, P.15.

2. Y. Beigbeder, The Role and Satus of International Humanitarian Volunteers and Organization, 2009.

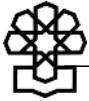

(صلح، امنیت و پاسداری از صلح) باعث می‌شود تا از لحاظ فیزیکی و مفهومی تلفیق این دو برای سازمان‌های غیردولتی مشکل باشد.

از سوی دیگر حجم کوچک بسیاری از این سازمان‌ها و وابستگی شدید آنها به برخی از اشخاص باعث می‌شود تا آنها هرچه ضربه‌پذیرتر باشند. همواره این‌گونه سازمان‌ها برای ادامه حیات خود وابسته به کمک مالی اعضا و غیراعضا هستند. این نیازمندی فیزیکی از نقاط ضعف سازمان‌های غیردولتی محسوب می‌شود. البته بسیاری از این مشکلات و محدودیت‌ها مسائلی هستند که در مورد سازمان ملل متحد نیز صدق می‌کنند. هر اندازه رژیم‌های سیاسی از لحاظ نهادهای مربوط به حقوق و آزادی‌های سیاسی بسته‌تر باشند گسترش فعالیت حقوق بشر در قالب سازمان‌های غیردولتی دشوارتر خواهد شد. باید اجازه تشکل وجود داشته باشد تا بتوان به تبادل اطلاعات در داخل و خارج کشور پرداخت. اگر محدودیت‌هایی در مورد آزادی تشکل و آزادی بیان وجود داشته باشد فعالیت‌های مربوط به حقوق بشر توسط سازمان‌های غیردولتی بیشتر محدود خواهد شد. با همه این مشکلات از لحاظ کمی سازمان‌های غیردولتی رشد فزاینده‌ای داشته‌اند. برای نمونه بیش از ده‌هزار سازمان غیردولتی در بنگلادش، ۲۱ هزار در فیلیپین و ۲۷ هزار در شیلی وجود دارد که گرچه بسیاری از آنها سازمان‌های مربوط به حقوق بشر نیستند، ولی همین رشد نشان‌دهنده احترام‌گذاری هرچه بیشتر دولت‌ها به حقوق و آزادی‌های اساسی مردم است.

۸-۱. گسترش فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

مطالعات نشان می‌دهد که فعالیت‌های سازمان‌های داوطلبانه مردمی نه تنها در

کشورهای توسعه‌یافته، بلکه در کشورهای درحال توسعه و حتی کمتر توسعه‌یافته درحال گسترش است. به‌عنوان مثال:

۱. در کشورهای اروپای غربی و شرقی:

- نیمی از تمامی سازمان‌های غیرانتفاعی موجود در ایتالیا در ۱۵ سال اخیر تأسیس شده‌اند.

- رشد سازمان‌های غیردولتی جدید سالیانه از ۱۰ هزار در دهه ۱۹۶۰ به ۶۰ هزار در دهه آخر قرن بیستم افزایش یافت. پیش‌بینی می‌شود این رقم به حدود ۷۰ هزار در دهه اول قرن بیست‌ویکم رسیده باشد.

- ۲۳ هزار سازمان داوطلبانه در مجارستان بین سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۳ تشکیل شد. این نشان می‌دهد که در صورت ایجاد آزادی سیاسی و اجتماعی، ایجاد این سازمان‌ها رشد فزاینده‌ای خواهد داشت.

- در دهه ۱۹۹۰ بیش از ۱۰۰ هزار سازمان داوطلبانه در روسیه تأسیس شده است.

۲. در کشورهای درحال توسعه:

- بیش از یک میلیون سازمان غیرانتفاعی هم‌اکنون به‌صورت رسمی و ثبت شده در هند فعالند.

- ۲۱۰ هزار سازمان غیردولتی در برزیل ثبت شده و غیر از آن انجمن‌های شهری و محلی در دو دهه گذشته به‌صورت غیررسمی و ثبت نشده در این کشور فعالند.

- مجتمع‌های عظیم غیردولتی مانند براک و گرامین بانک در بنگلادش یا جنبش بازسازی روستا در فیلیپین در مناطق درحال توسعه جهان تشکیل شده است.

صاحب‌نظران ریشه خیزش فعالیت‌های داوطلبانه و سازمان‌یافته مردمی را در

دهه‌های اخیر پیامد وقوع چهار بحران و انقلاب جهانی ارتباطات دانسته‌اند: بحران دولت رفاه، بحران توسعه، بحران محیط زیست و بحران سوسیالیسم همگی باعث تقویت هرچه بیشتر بخش سوم و گسترش فعالیت‌های داوطلبانه مردمی شده‌اند. پیشرفت و توسعه فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی منجر بدان شده است که سازمان‌های مذکور علاوه بر عرصه‌های اجتماعی و سیاسی، نقش مؤثرتری را در اقتصاد کلان کشورها نیز ایفا کنند. نتایج یکی از تحقیقاتی که در این باره در ۲۲ کشور جهان انجام شده است مؤید نکات ذیل است:

– ۱۹ میلیون نفر (۵ درصد نیروی کار) یا یک نفر از ۲۰ نفر کارگر در سازمان‌های غیرانتفاعی و مردم‌نهاد به کار مشغول بوده‌اند.

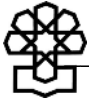
– یک نفر از هر ۱۰ نفر کارگر شاغل در بخش خدمات در سازمان‌های غیردولتی فعالیت می‌کنند.

– سازمان‌های غیرانتفاعی، ۶ برابر بیش از شرکت‌های خصوصی این کشورها، توانسته‌اند نیروی کار به کار گیرند.

– در نتیجه، اگر سهم بخش غیرانتفاعی در این کشورها از درآمد ملی جداگانه محاسبه شود، این سازمان‌ها هشتمین رتبه را در جهان با حدود ۱/۲ تریلیون دلار هزینه به خود اختصاص خواهند داد. به عنوان مثال:

۱۱ درصد از کل اشتغال در بلژیک، ۱۲ درصد در ایرلند و ۱۳ درصد در هلند توسط بخش غیرانتفاعی صورت می‌گیرد.

در کشورهای درحال توسعه بخش مردم‌نهاد هنوز نتوانسته است در اقتصاد کلان آن کشورها، همچون کشورهای توسعه‌یافته، نقش تأثیرگذاری داشته باشد با این حال:

– نزدیک به ۴ درصد از نیروی کار کشاورزی آرژانتین در سازمان‌های غیرانتفاعی فعالند.

– در دیگر کشورهای آمریکای لاتین، به طور متوسط سازمان‌های غیرانتفاعی ۲ درصد از نیروی کار را به کار گرفته‌اند.

۲. مطالعه موردی دو کشور درحال توسعه

۲-۱. سازمان‌های غیردولتی در فیلیپین

در فیلیپین سازمان‌های غیردولتی تأثیر بسزایی بر سیاستگذاری‌ها و برنامه‌های توسعه دارند. قانون حکومت محلی ۱۹۹۱، یکی از مهمترین مصوبه‌های دوران ریاست‌جمهوری کورازون آکینو است که بر مشارکت سازمان‌های غیردولتی در توسعه محلی صحنه گذاشته است. این قانون می‌گوید که مشارکت بخش خصوصی در حکمرانی محلی، به ویژه در ارائه خدمات اساسی، زنده‌کننده خودگردانی حکومت محلی و توسعه پایدار است. اگر جامعه را به سه بخش عمومی، خصوصی و دولتی تقسیم کنیم؛ در فیلیپین سازمان‌های غیردولتی با توجه به تعداد و اهمیت قسمت چهارم جامعه را تشکیل می‌دهند.

مشارکت این سازمان‌ها در عرصه‌هایی که به طور سنتی در انحصار حکومت بوده‌اند، نشانگر توسعه مفهوم عرصه عمومی و راهبرد تمرکززدایی و مهمتر از همه، مشارکت شهروندان و دمکراتیزه شدن نظام اداری و سیاسی است.

سازمان‌های غیردولتی در طیف متنوعی از فعالیت‌های توسعه از جمله توسعه روستایی، آموزش، بهداشت، خدمات اجتماعی و زیست‌محیطی به فعالیت می‌پردازند.

مشارکت سازمان‌های غیردولتی در توسعه محلی به‌عنوان سازمان‌های داوطلب و غیرانتفاعی، حکایت از پیدایش تمرکززدایی، تراکم‌زدایی و تفویض اختیارات در سطح تصمیم‌گیری و مدیریت محلی دارد که در نهایت به دیوانسالاری‌زدایی در سطح ملی می‌انجامد.

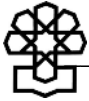
۲-۲. سازمان‌های غیردولتی در بنگلادش

بنگلادش، مثال منحصر به فرد کارکرد NGOها در ادبیات بین‌المللی است. حدود ۱۹ هزار سازمان غیردولتی فعال در بنگلادش وجود دارند که بعضی از آنها حتی در محدوده یک محله فعالیت می‌کنند. از میان این ۱۹ هزار، تعداد محدودی نیز نقش‌های غیرخدماتی مانند کمک به دولت در برنامه‌ریزی و مشاوره به آن را انجام می‌دهند، اما بقیه فقط خدمات‌رسانی است، از جمله خدمات‌رسانی بهداشتی درمانی، آموزشی، زیست‌محیطی و هر نوع خدمات توسعه‌ای دیگر مثل فقرزدایی، اشتغال‌زایی، وام دادن از طریق صندوق‌های کوچک، وام به زنان سرپرست خانوار و خدمات حمایتی.

نتیجه‌گیری

بررسی عملکرد و کارکردهای مختلف سازمان‌های غیردولتی در کشورهای مختلف جهان این نتیجه را در پی دارد که این سازمان‌ها علیرغم انتقاداتی که به عملکردشان وجود دارد، دارای نتایج عملکردی و آثار مثبت فراوانی هستند که به برخی از آنها در ادامه به‌صورت خلاصه اشاره می‌شود:

- زنده نگه‌داشتن حس مسئولیت اجتماعی و تمرین مناسب فعالیت اجتماعی عام‌المنفعه،

- تلاش برای رفع مشکلات موجود در کشور، به‌خصوص سعی در ارتقای توسعه انسانی،
- استفاده در دیپلماسی عمومی برای پیگیری اهداف فرهنگی گروه،
- کاهش فساد سیستم بروکراتیک به‌علت صداقت در فعالیت داوطلبانه،
- سرعت در حل مشکلات به‌دلیل پیگیری و احساس مسئولیت بیشتر اعضای سازمان‌های غیردولتی،

- ایجاد وحدت و پیوستگی بیشتر ملی درخصوص ارزش‌ها،

- کار فرهنگی بهتر؛ باید توجه داشت که توسعه گزاره‌های فرهنگی بدون جدیت و اعتقاد مبلغ عملاً نتیجه نمی‌دهد و به همین سبب است که سازمان‌های غیردولتی با وجود محدودیت شدید در امکانات و حتی اعضا، از دستگاه‌های عریض و طویل دولتی در جذب مخاطب و گسترش فرهنگ یا ارزش‌های خاص فرهنگی مورد نظرشان بسیار موفق‌تر هستند.

با توجه به موارد فوق به‌عنوان جمع‌بندی می‌توان گفت که سازمان‌های غیردولتی دارای منافع و کارویژه‌های مثبتی هستند که از مضرات و مشکلات احتمالی آنان، بسیار بیشتر است و باید با توجه و اعتماد به این سازمان‌ها و تلاش برای هدایت و نظارت بر آنها از این پتانسیل و ظرفیت اصیل، حداکثر استفاده و بهره‌برداری را به‌عمل آورد.

۱. اداره اطلاعات عمومی سازمان ملل متحد، واقعیت‌های اساسی سازمان ملل متحد، ترجمه قدرت‌الله معمارزاده، تهران، کتابسرا، ۱۳۷۴.
۲. کاویانی‌فر، ولی. NGO چیست؟، نشریه اصلاح و تربیت، سال ۲، ش ۱۹.
۳. ابتکار، معصومه. بررسی نقش سازمان‌های غیردولتی در کاهش فقر روستایی، جهاد، شماره‌های ۱۹۶-۱۹۷، ۱۳۷۶.
۴. جباری، حبیب. سازمان‌های غیردولتی، مفاهیم و حیطه‌های عمل، شهرداری‌ها، سال دوم، ش ۱۶.
۵. الوانی، سیدمهدی. سازمان‌های غیردولتی و توسعه، مدیریت و توسعه، ش ۱۳، ۱۳۸۱.
۶. معطری، سیامک و دیگران. رابطه دولت و NGOها در ایران، فصلنامه صلح سبز، ش ۶، ۱۳۷۹.
7. <http://esango.un.org/civilsociety/displayConsultativeStatusSearch.do?method=searchEcoSoc&sessionCheck=false&ngoFlag=1>
8. Ellen Dorsey and Bruno Piggot, The UN system and NGOs: new relationship for a new era, New York: The Stanley foundation, 1999.
9. Philip Alston, The UN's Human Rights Record: From San Fransisco to Vienna and beyond, Human Right Quarterly, May, 1994.
10. Dorsey and Piggot, Op.cit.
11. Y. Beigbeder, The Role and Satus of International Humanitarian Volunteers and Organization, 2009.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۵۰۰

عنوان گزارش: بررسی نقش و کارکردهای سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست داخلی)

تهیه و تدوین: علیرضا کوهکن

ناظر علمی: ابوذری گوهری مقدم

متقاضی: زهره الهیان (نماینده تهران، ری و شمیرانات در مجلس شورای اسلامی)

سرپرستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۸/۲۳